

Wet op de overheidsopdrachten
Kampencampagne jeugdbewegingen
Toekomst van het sociaal toerisme
Doorsturen overnachtingcijfers
Vierwinden, huis in de kijker

Afgiftekantoor:
9820 Merelbeke Centrum
nr. P2A6224
VU + afzendadres:
Joris Breugelmans
Bergstraat 16
9820 Merelbeke

BELGIË - BELGIQUE
P.B.

Merelbeke 1
3/2392

duurzaamheid

HUIS WERK

MAGAZINE OVER JEUGDVERBLIJFCENTRA
driemaandelijks magazine - jaargang 9 - nummer 34
April- mei - juni 2014

Centrum voor Jeugdtoerisme vzw

Dossier ISOLEREN EN VENTILEREN

INHOUDSTAFEL

- 2 **Editoriaal**
- 3 **Dossier ISOLEREN EN VENTILEREN**
- 4 **Isoleren – de algemene principes**
- 6 **Ventileren – de mogelijkheden**
- 9 **EPB-regelgeving**
- 10 **Vragen aan het VEA**
- 13 **Wet op de openbare aanbestedingen**
- 14 **Huis in de kijker**
- 16 **CJT Ondersteuning ... laat je stem horen**
- 17 **Vraag het aan ... CJT Ondersteuning**
- 18 **Nieuwsflash**
- 19 **Vooruitblik HuisWerk 35**
- 20 **Agenda**

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

CJT Ondersteuning maakt deel uit van Centrum voor Jeugdtoerisme vzw (CJT), net zoals CJT Boekingscentrale en CJT Verblijfcentra. Met deze drie actiedomeinen wil CJT gepaste verblijfsmogelijkheden aanbieden aan jeugd in groepsverband.

Particulieren of verenigingen die een gebouw of terrein verhuren of willen verhuren aan jeugdgroepen, kunnen bij CJT Ondersteuning terecht. Zij krijgen **advies, vorming en begeleiding** omtrent erkenning, subsidies en alles wat komt kijken bij het uitbaten van een jeugdverblijf. CJT Ondersteuning verspreidt **informatie** via het tijdschrift HuisWerk en de website www.cjt.be. De website www.jeugdverblijven.be bevat ongeveer 600 jeugdverblijfcentra en wordt onderhouden door CJT. Daarnaast verdedigt CJT Ondersteuning de **belangen van de sector** bij de overheid en andere instanties. Dit gebeurt door vertegenwoordigingswerk bij o.a. Toerisme Vlaanderen, de Afdeling Jeugd en de provincies.

EDITORIAAL

Jeugdverblijfcentra worden door een aantal overheden verplicht om hun overnachtingcijfers door te geven. Meer bepaald wordt dit opgevraagd door FOD Economie, Toerisme Vlaanderen, de provinciale toeristische diensten en voor de gesubsidieerde jeugdverblijfcentra ook door Afdeling Jeugd. Sinds 2008 kan dit doorgegeven worden via één kanaal: de statistiekenmodule op www.jeugdverblijven.be. Een hele tijdsbesparing, dat blijkt ook uit het feit dat drie kwart van de jeugdverblijfcentra ondertussen van deze module gebruik maakt.

Dat is echter buiten FOD Economie gerekend. Zij ontwikkelden een eigen toepassing voor de gehele toeristische sector. CJT heeft hen er het voorbije jaar meermaals op gewezen dat de jeugdverblijfcentra al zes jaar werken met de statistiekenmodule – tot ieders tevredenheid – en dat een automatische koppeling van beide systemen voor iedereen de beste oplossing zou zijn. Helaas, na heel wat vergaderingen en pendeldiplomatie botsten we uiteindelijk steeds op een veto van hun juridische dienst. Onbegrijpelijk, want het gaat over interpretatie van wetgeving en FOD Economie geeft zelf aan dat een automatische koppeling aan onze statistiekenmodule hen heel wat werk zou besparen. Bovendien ligt de nieuwe toepassing van FOD Economie de helft van de tijd plat.

“We botsten steeds op een veto van de juridische dienst van FOD Economie.”

Voor de jeugdverblijfcentra geraakten we uiteindelijk niet verder dan volgend compromis: onze statistiekenmodule kan blijven worden gebruikt, maar na het verzenden van een bepaalde maand moet een uitbater nog een extra stap uitvoeren, nl. de mail doorsturen naar FOD Economie of de bijlage uploaden op hun website (in de hoop dat deze werkt). We willen ons excuseren voor deze extra rompslomp, maar nogmaals: zelf hadden we het ook graag anders gewild.

Voor enkele categorieën is er gelukkig ook goed nieuws: voor jeugdverblijven aangesloten bij de boekingscentrale verandert er niets: CJT Boekingscentrale neemt deze extra stap voor zijn rekening. En nog beter nieuws voor jeugdkampereerterreinen en niet-erkende jeugdverblijven: zij zijn sinds 2014 vrijgesteld van het doorsturen van overnachtingcijfers.

In dit HuisWerknummer nemen we je mee in de wereld van isoleren en ventileren. We brachten een bezoekje aan Kamphuis Vierwinden in Oostmalle en we brengen je op de hoogte van de laatste nieuwtjes.

Veel leesplezier!

Frederik Vercammen

COLOFON

VASTE MEDEWERKERS

Luc De Coninck
Maarten Dekoninck
Peter Landsheere
Anne Marie Laureys
Erwin Stessens
Piet Termont
William Van Hecke
Frederik Vercammen
Dora Wagemans

WERKTEN NOG MEE AAN DIT NUMMER

Karel De Decker
Hans Martens

VORMGEVING

IO - Els De Pauw

COVERFOTO

Tom Janssens

DRUK

Nevelland, Nevele

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Joris Breugelmans
Bergstraat 16
9820 Merelbeke

REDACTIEADRES

Bergstraat 16
9820 Merelbeke
Tel.: 09/210.57.75
Fax: 09/210.57.80

E-mail: huiswerk@cjt.be

HuisWerk is een publicatie van Centrum voor Jeugdtoerisme vzw, met steun van de Vlaamse overheid.

Met steun van de Vlaamse overheid

HuisWerk werd gedrukt op gerecycleerd chloorvrij papier.

Over besparen van energie en verhogen van het verblijfscomfort

DOSSIER ISOLEREN EN VENTILEREN

Willen we op een energie-efficiënte manier de gewenste temperatuur in binnenruimtes bereiken en behouden, dan moeten we isoleren. Isolatie beperkt nl. de invloed van de buitentemperatuur op de binnentemperatuur. Er is echter één voorwaarde: de geïsoleerde ruimtes moeten luchtdicht zijn, want spleten en kieren zorgen voor een ongecontroleerde aanvoer van buitenlucht en doen de inspanningen van isoleren teniet. Verse buitenlucht en vervuilde binnenlucht moeten op een gecontroleerde manier aan- en afgevoerd worden. Ventileren is hiervoor de beste techniek.

Isoleren en ventileren van jeugdverblijven is dus niet zomaar een klusje, maar een investering die de nodige tijd en energie vergt. Toch is isoleren en ventileren voor elk jeugdverblijf zinvol, zelfs voor wie wettelijk gezien niet moet voldoen aan de huidige wetgeving rond energieprestaties en binnenklimaat (EPB).

In dit dossier gaan we in op de voordelen van isoleren en ventileren, de wettelijke voorwaarden en hoe je het best allemaal in de praktijk brengt.

Isoleren - de algemene principes

HET ONTWERP

Voor jeugdverblijven waarvan de plannen nog op de tekentafel liggen, geldt een belangrijke regel, nl. die van de compactheid. De uitdaging bestaat er in een zo groot mogelijk volume te creëren met een zo klein mogelijke buitenoppervlakte. Het is nl. langs de buitenoppervlakte (dak, muren, ramen, vloer) dat de warmte verdwijnt. Bovendien zorgt de compactheid ervoor dat minder bouwmaterialen nodig zijn en bijgevolg de kostprijs van de bouw daalt. Een energievriendelijk jeugdverblijf is dus per definitie ook een kostprijsvriendelijk jeugdverblijf.

Ook door een intelligente indeling van het bouwvolume kan er energie bespaard worden. Ruimtes die niet of minder verwarmd moeten worden, liggen best aan de noordzijde. Verder deel je het gebouw in aan de hand van temperatuurzones. Locaties die verwarmd moeten worden, sluiten best aan. De berging blijft best buiten het te verwarmen volume.

De verschillende temperatuurzones kan je compartimenteren. Dit wil zeggen dat ze gescheiden worden door deuren en eventueel geïsoleerde wanden. Een geïsoleerde wand kan bijv. zinvol zijn wanneer de berging geïntegreerd is in het bouwvolume.

In de ontwerpfase kan ook energie bespaard worden door op een intelligente manier glaspartijen te plaatsen. Een goede oriëntatie en een streven naar de optimale glasoppervlakte zijn daarin cruciaal. De ramen van de slaapzalen worden bij voorkeur aan de zuid-

oostkant geplaatst. 's Morgens is er de ochtendzon, gedurende de rest van de dag kan de ruimte afkoelen. De ramen van de dagzalen en de refter worden best naar het zuiden gericht. Voor de keuken worden zuidwestgeoriënteerde ramen dan weer beter vermeden omwille van oververhitting. Tot slot moet de laagstaande zon in de winter zoveel mogelijk schijnen op het glasoppervlak, terwijl dit met de hoogstaande zon in de zomer moet vermeden worden. Dit kan bereikt worden door een luifel te voorzien (zie foto).

STAP VOOR STAP

Wie bouwt of verbouwt, moet isoleren om aan de wettelijke eisen te voldoen, maar ook voor bestaande jeugdverblijven zonder bouw- of verbouwplannen is dit absoluut zinvol. Dit kan gelukkig stap voor stap gebeuren.

Algemeen wordt aangenomen dat het dak isoleren het meest efficiënt is. Het beperkt in één klap 30 % warmteverlies en het is in vergelijking met het isoleren van vloeren en muren of het vervangen van ramen een minder dure investering.

“Isolatie van het dak beperkt in één klap 30 % warmteverlies.”

Na het dak is het isoleren van de vloer het meest rendabel, dit op voorwaarde dat het gemakkelijk kan uitgevoerd worden. Dit kan bijv. door het kelderplafond te isoleren. Het na-isoleren van muren en het vervangen van schrijnwerk met thermische beglazing zijn de duurste investeringen.

DE KOUDEBRUG (ONAAANVAARBARE BOUWKNOOP)

Je kan nooit te veel isoleren, je kan wel slecht isoleren. Een goede en nauwkeurige plaatsing van isolatie is essentieel. Concreet betekent dit dat de isolatielaag nergens onderbroken mag worden. Is er wel een onderbreking, dan kan er een koudebrug (ook onaanvaardbare bouwknop genoemd) ontstaan. Warmte kan via die onaanvaardbare bouwknop dan toch gemakkelijk naar buiten of

Een luifel vermijdt binnenvallend zonlicht in de zomer.

Links, rechts, boven en onder het raam zijn gevelstenen verwijderd om een luchtdichte afdichting tussen raamkader en muur mogelijk te maken. Daarna wordt er isolatie en crêpy geplaatst. Op die manier worden onaanvaardbare bouwknopen weggewerkt.

neerslaan op een kouder oppervlak. Wanneer warme lucht in contact komt met een kouder oppervlak kan er condensatie optreden. Dit kan vervolgens de oorzaak zijn van bouwschade of schimmel. Onaanvaardbare knooppunten worden best weggewerkt of omgevormd tot aanvaardbare knooppunten.

LUCHTDICHT BOUWEN

Isoleren en luchtdicht bouwen gaan hand in hand. Spleten en kieren moeten te allen tijde vermeden worden. Wordt daaraan te weinig aandacht besteed, dan blijft het energieverlies hoog en kunnen er opnieuw vochtproblemen opduiken als vochtige lucht in aanraking komt met koudere plekken. Bovendien zijn andere comfortproblemen, zoals lawaai en tocht, niet uitgesloten.

Om het gebouw volledig luchtdicht te krijgen, moet je vooraf goed nadenken hoe je specifieke bouwknopen gaat uitwerken. Cruciale punten zijn de aansluiting tussen muur en vloer, tussen muur en dak en tussen muur en ramen. Om die knooppunten luchtdicht te krijgen, moeten vaak verschillende technieken gebruikt worden. Verder moet er aandacht gaan naar de ramen en de buitendeuren. Zijn de aansluitpunten luchtdicht? Hetzelfde geldt voor rolluikkasten en zolderluiken. Ook de dampkap in de keuken en de ventilatie-roosters in het sanitair moeten voorzien zijn van een terugslagklep, zodat lucht naar buiten kan en niet omgekeerd.

Om een goede vochtuishouding toe te laten, is het aangewezen de isolatie zo ver mogelijk naar buiten te voorzien en de luchtdichtheidslaag zo ver mogelijk naar binnen, aan de warme kant van de constructie. Bij renovatie is dit echter niet altijd mogelijk en moeten alternatieven gezocht worden. Een voorbeeld hiervan is het plaatsen van binnenisolatie. Om diverse redenen is dit minder evident dan spouwmuurisolatie of buitengevelisolatie. Het plaatsen van binnenisolatie wordt best op voorhand bekeken om na te gaan of dit bouwfysisch aangewezen is.

Luchtdichtheid kan je laten nameten. Bij nieuwbouw is het zelfs aangewezen om twee tests uit te voeren: één na het wind- en regendicht maken en één na de afwerking. Zo kan je na de eerste test nog corrigeren waar nodig.

Tot slot nog dit: als je met een architect en aannemer werkt, dan is een goede samenwerking vereist, want naast een goed plan is een goede uitvoering even belangrijk.

WAAROM ISOLEREN EN VENTILEREN?

1. EEN WETTELIJKE VERPLICHTING

De Vlaamse overheid wil dat alle gebouwen energiezuinig en comfortabel worden. Daarom werden energie-eisen opgesteld voor vergunnings- of meldingsplichtige bouwwerken. Deze EPB-eisen zijn uitgeschreven in de EPB-regelgeving, waarbij EPB staat voor "energieprestaties en binnenklimaat".

2. UIT MILIEU-OVERWEGINGEN

Om gebouwen te verwarmen, worden verbrandingsgasen geproduceerd die een negatieve invloed hebben op het milieu. Daarom hebben overheden zich wereldwijd geëngageerd de CO₂-uitstoot te beperken. Vanuit dezelfde ecologische invalshoek kan je zelf ook kiezen voor ecologische materialen. Hou daarbij rekening met de volledige levenscyclus van de materialen. Op www.vibe.be vind je fiches die je helpen bij de keuze.

3. EEN AANTREKKELIJKE HUURPRIJS

Niet isoleren is voor jeugdverblijven die het ganse jaar door verhuren, geen optie. De overgrote meerderheid van de jeugdgroepen vindt de huurprijs nl. een belangrijk criterium bij de keuze van een gebouw. De laatste jaren heeft energie een steeds groter aandeel verworven in de totale kostprijs. Dat beseffen ook steeds meer groepen die verblijven in zelfkook en energie afzonderlijk bijbetalen. Uitbaters die groepen over hun energieprijzen willen informeren, zullen dit binnenkort kunnen doen via www.jeugdverblijven.be (zie ook pagina 18).

4. VOORKOMEN VAN EEN ONGEZOND BINNENKLIMAAT

Goed isoleren van gebouwen betekent dat verse buitenlucht niet meer binnen kan via spleten en kieren. Wie dus isoleert, moet ook nadenken over ventilatie, anders blijven schadelijke stoffen zich opstapelen in het jeugdverblijf.

Vocht geniet daarbij speciale aandacht. Een volwassen persoon verliest ongeveer één liter vocht per dag via zweten, ademhaling e.d. Gecombineerd met intensievere activiteiten zoals koken, douchen en poetsen maakt dit het kunnen afvoeren van vocht noodzakelijk. Anders krijg je geurhinder en schimmel. Het is dus geen kwestie van isoleren of ventileren, maar wel van isoleren én ventileren.

PREMIES VOOR ISOLEREN EN VENTILEREN

Op de websites www.premiezoeker.be of www.energiesparen.be kan je nagaan of de geplande werken recht geven op een financiële tegemoetkoming van de federale, gewestelijke, provinciale of gemeentelijke overheden. Ook de premies van de netbeheerders zijn in beide zoekmodules opgenomen.

Ventileren – de mogelijkheden

VERLUCHTEN OF VENTILEREN?

Veel jeugdverblijven zijn oude gebouwen waarbij ramen, deuren en allerlei leidingen niet goed zijn afgedicht. Bovendien zitten veel van deze gebouwen vol kieren en spleten. Hierdoor ontstaat een natuurlijke luchtstroom die vervuilde lucht afvoert en verse lucht aanvoert. Toch volstaat die natuurlijke luchtstroom meestal niet om een gezond binnenklimaat te garanderen. Wanneer groepen verblijven, ontstaat er bijv. een piek aan waterdamp met vaak schimmelvorming en geurtjes als gevolg. Om dit te voorkomen, worden ruimtes dan extra verlucht door ramen en deuren tijdelijk open te zetten. Dit vloekt echter met energiebesparende maatregelen. In goed geïsoleerde ruimtes wordt daarom niet gekozen voor tijdelijk verluchten, maar voor permanent gecontroleerd ventileren. Op die manier wordt op een gecontroleerde manier vervuilde lucht afgevoerd en net voldoende verse lucht ingevoerd. Het energieverlies is hierdoor minimaal.

Er zijn verschillende ventilatiesystemen. Vandaag worden de ventilatiesystemen geklasseerd in A, B, C en D.

SOORTEN VENTILATIEMOGELIJKHEDEN

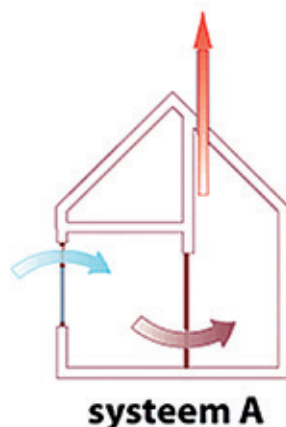
Ventileren betekent dat op een gestuurde manier een luchtstroom wordt gecreëerd van buiten over droge ruimtes naar natte ruimtes. Droge ruimtes zijn plaatsen waar we een groot deel van onze tijd doorbrengen zoals de dagzalen of de slaapzalen. Natte ruimtes zijn plaatsen waar we slechts tijdelijk verblijven, maar met een sterke

invloed op de luchtkwaliteit, zoals de doucheruimte, het toilet of de keuken. De interne luchtstroom van de droge naar de natte ruimtes gebeurt altijd via roosters in of spleten onder de binnendeuren. Het binnenbrengen van verse buitenlucht en het verwijderen van vervuilde binnenlucht kan op vier verschillende manieren.

A Natuurlijke aanvoer en natuurlijke afvoer

In dit systeem worden boven de ramen of in de muren ventilatieroosters geplaatst voor de aanvoer van verse lucht. De afvoer van de vervuilde lucht gebeurt via verticale schachten met regelbare roosters. De aanvoer komt binnen in de droge ruimtes, de afvoer gebeurt in de natte ruimtes.

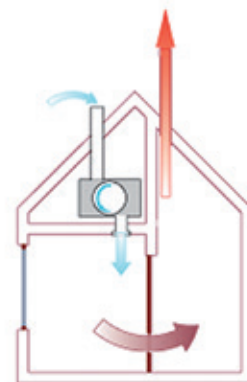
Dit systeem is het goedkoopste, maar niet altijd het meest doeltreffende. Het systeem is nl. afhankelijk van de luchtstromen die binnen en buiten ontstaan door de temperatuur- en drukverschillen. Om een goed werkend systeem te hebben, is een doordacht ontwerp noodzakelijk.

system A

B Mechanische aanvoer en natuurlijke afvoer

In het systeem van de mechanische aanvoer wordt verse lucht voor de droge ruimtes aangetrokken via ventilatoren. Het afvoeren van de vervuilde lucht gebeurt zoals omschreven bij A. Het voordeel van dit systeem is dat het minder afhankelijk is van de luchtstromen. Nadeel is dat deze installatie duurder is en ook zorgt voor een verhoogd elektriciteitsverbruik. Een B-systeem wordt in de praktijk zeer weinig toegepast.

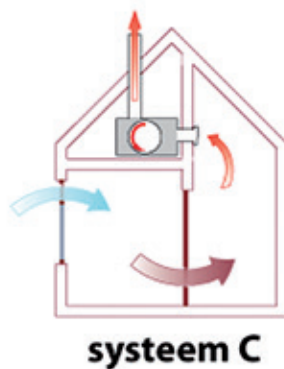
system B

C Natuurlijke aanvoer en mechanische afvoer

Hier komt de verse lucht in de droge ruimtes binnen via ventilatieroosters boven ramen of in de muren, zoals bij systeem A. Voor de afvoer worden leidingen en een ventilator gebruikt die de vervuilde lucht op een geforceerde manier naar buiten brengen. Hierdoor kan het systeem in alle weersomstandigheden een goed binnenklimaat garanderen. Nadeel is

dat er een leidingnetwerk nodig is en er onderdruk kan ontstaan in ruimtes met verbrandingstoestellen.

Een variant op dit systeem is het vraaggestuurd C-systeem dat uitgerust is met een intelligente sturing. Wordt er iemand met een bewegingsmelder gedetecteerd in de ruimte, dan wordt het ventilatiedebiet automatisch verhoogd. Een andere optie is een sensor op de afvoerroosters die de CO₂- of de vochtconcentratie meet. Is die concentratie te hoog, dan wordt ook dan het ventilatiedebiet automatisch verhoogd.

Dit is vooral aan te raden in doucheruimtes om alle damp weg te krijgen.

D Mechanische aanvoer en mechanische afvoer (al dan niet met warmterecuperatie)

Zowel voor het aanvoeren van verse lucht in de droge ruimtes als het afvoeren van vervuilde binnenlucht in de natte ruimtes worden elektrisch aangedreven ventilatoren gebruikt. De interne doorstroming gebeurt, zoals bij de andere systemen, via

PRAKTIJKVOORBEELD - VERLOREN BOS

Verloren Bos in Lokeren installeerde rond 2005 een ventilatiesysteem in het Kasteel en rond 2010 in het Koetshuis. We vroegen Len De Looze, verantwoordelijke van het jeugdverblijf, naar extra toelichting rond het systeem en zijn ervaringen.

Welk systeem werd er geplaatst?

In beide gebouwen werd gekozen voor een natuurlijke aanvoer en een mechanische afvoer. De ventilatie werd telkens enkel voorzien in het sanitair.

Zijn er in het sanitair nu nog onfrisgeurtjes of schimmelvorming?

Helaas is dat niet altijd te vermijden en we denken dat het foutief aanbrengen van isolatie de oorzaak is. Hierdoor zouden koudebruggen ontstaan. Een andere mogelijke oorzaak is het slecht werken van de ventilatie.

Wordt het ventilatiesysteem op vaste tijdstippen onderhouden?

We hebben onlangs een tweejaarlijks onderhoudscontract afgesloten. Een bezoek van de gespecialiseerde firma moet nog plaatsvinden, maar de schimmelvorming en reukhinder zullen zeker aangekaart worden.

Wat is de jaarlijkse kostprijs van het onderhoud?

We betalen voor zowel het Koetshuis als het Kasteel jaarlijks 312 euro. Wat de exacte kostprijs voor de ventilatie is, kan ik echter niet zeggen omdat ook het onderhoud van de gasverwarming erin vervat zit.

Wordt het systeem soms afgezet?

Nee. Dit is af te raden omdat er dan stof in de ventilatiebuizen komt. Ik zie ook niet onmiddellijk een reden om de mechanische afvoer te onderbreken. Het systeem zou volgens mijn informatie zeer weinig verbruiken.

PRAKTIJKVOORBEELD - KALLEBERG

In 2008-2009 bouwden de scouts van Boortmeerbeek een nieuw jeugdlokaal dat ook als jeugdverblijf Kalleberg verhuurd wordt. Een ventilatiesysteem voorzien was toen ook al verplicht. We vroegen Jeroen Mertens, verantwoordelijke van het jeugdverblijf, naar zijn ervaringen.

Welk systeem werd er geplaatst?

In 2009 werd er een gewone afzuiging zonder warmtewisselaar geplaatst. Dit werd voorzien in het volledige gebouw.

Is er per ruimte (bijv. sanitair of dagzaal) een afzonderlijke besturing voorzien?

In elke ruimte hangen bewegingsdetectoren die het ventilatiesysteem activeren. De verluchting gebeurt wel per verdieping, niet per lokaal.

Zijn er nog ruimtes met schimmelvorming of reukhinder?

Gelukkig niet.

Wordt het systeem soms afgezet?

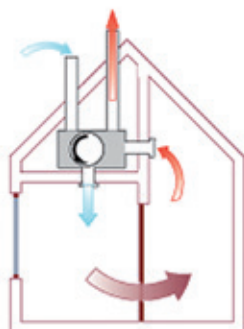
Aanvankelijk werd het systeem gedeactiveerd in de slaapruidtes omwille van geluidshinder, maar na revisie van het systeem werd dit probleem opgelost. Nu blijft het systeem volcontinu werken.

Hoe wordt het systeem onderhouden?

Voorlopig werd er nog geen onderhoud gedaan en waarschijnlijk is dit – op de motor na – ook niet nodig. Het is namelijk een gewone afzuiginstallatie zonder filters.

roosters in binnendeuren of spleten onder de deuren.

Het grote voordeel van de gecontroleerde aan- en afvoer is dat beiden perfect op elkaar kunnen worden afgestemd. Hierdoor worden problemen van over- of onderdruk in de binnenruimtes vermeden. Verder kan dit systeem in alle weersomstandigheden een goed binnenklimaat garanderen.

systeem D

Het systeem vraagt een uitgebreid leidingnetwerk dat zowel de aanvoer- als de afvoerleidingen bevat. Verder zorgt

dit systeem voor een verhoogd elektriciteitsverbruik, wat wel voor een groot deel gecompenseerd kan worden door het systeem uit te breiden met warmterecuperatie. Het helpt ook om hierbij voor energiezuinige ventilatoren te kiezen. Ook vraaggestuurde D-systemen worden meer en meer gebruikt, waarbij de ventilatoren debieten verhogen of verlagen, afhankelijk van de vraag of de nood door het meten van CO₂- of vochtconcentraties. Die zijn ook een stukje energiezuiniger.

Het principe van warmterecuperatie bestaat erin dat de afgevoerde binnenlucht reeds op de gewenste binnentemperatuur is, terwijl de inkomende buitenlucht ofwel moet gewarmd of gekoeld worden. Door te voorzien in warmte-uitwisseling, zonder de luchtstromen met elkaar te mengen, kan dit koelen of warmen gebeuren zonder comfortverlies en met energiewinst. Om dit te realiseren moeten de luchtstromen en dus de leidingen wel gecentraliseerd worden naar één toestel. Dit vraagt een doordachte aanpak.

HET BESTE BINNENMILIEU

Het beste ventilatiesysteem is het systeem waarbij we het meest aangename en gezondste binnenmilieu creëren, met een minimaal warmteverlies en een laag verbruik. Mechanische aanvoer en afvoer met warmterecuperatie of vraaggestuurde systemen geven daarop de beste garantie. Voor de sturing kan verder gekozen worden tussen een systeem dat een vast debiet oplegt of een intelligente sturing, eventueel aangevuld met bewegingsdetectie, CO₂- of vochtsturing. In het geval systeem D niet of moeilijk kan toegepast worden, is systeem C (al dan niet vraaggestuurd) een goed alternatief.

Om een goede werking van de mechanische ventilatiesystemen te garanderen, is een regelmatig onderhoud noodzakelijk. Wie dit verzaakt, kan ondanks een mechanisch systeem toch schimmelvorming in de hand werken.

EPB-regelgeving

WANNEER VAN TOEPASSING?

De energieprestatie-regelgeving is van toepassing op alle bouwwerken waarin mensen wonen, werken, logeren, sporten, verzorgd worden, inkopen doen, hun vrije tijd doorbrengen ... en waarvoor een stedenbouwkundige vergunning of melding nodig is, ook al worden de ruimtes niet verwarmd of gekoeld. Uitzonderingen op die regel zijn industriële gebouwen en gebouwen in een landbouwbedrijf die niet voor bewoning bestemd zijn.

Niet-vergunningsplichtige werken vallen niet onder de EPB-regelgeving, tenzij ze samen met vergunningsplichtige werken worden uitgevoerd. Dan is de EPB-regelgeving wel opnieuw van toepassing. Bovendien zijn er tal van vrijstellingen en afwijkingen mogelijk.

DE TECHNISCHE VEREISTEN

De EPB-regelgeving legt verschillende types eisen op, gegroepeerd in drie categorieën. Er zijn energieprestatie-eisen, eisen op het vlak van thermische isolatie en eisen op het vlak van het binnenklimaat. Aan welke eisen je bouwproject precies moet voldoen, hangt af van de datum van je stedenbouwkundige aanvraag of melding.

Energieprestatie-eisen

E-peil

Het E-peil is een maat voor de algemene energieprestatie van een gebouw. Hoe lager het E-peil, hoe energiezuiniger het gebouw. Het E-peil hangt meer bepaald af van de thermische isolatie, de luchtdichtheid, het ontwerp (compactheid, oriëntatie en bezonning van het gebouw) en de aanwezige installaties (verwarming, ventilatie, verlichting ...). Het maximale E-peil voor projecten vanaf 1 januari 2014 is E60.

Netto-energiebehoefte voor verwarming

Om de energiebehoefte van gebouwen te beperken, geldt er ook een maximum op de netto-energiebehoefte voor het verwarmen van ruimtes. De netto-energiebehoefte mag niet meer bedragen dan 70 kWh/m².

Hernieuwbare energie

Vanaf 1 januari 2014 moeten gebouwen waarvoor een maximum E-peil geldt, een minimumhoeveelheid energie halen uit hernieuwbare bronnen. Om te garanderen dat het systeem op een voldoende efficiënte manier energie produceert, zijn er ook een aantal kwaliteitsvoorwaarden aan verbonden. Voorbeelden hiervan zijn: de oriëntatie, de helling of het rendement. Voor bouwprojecten die niet aan deze eisen voldoen wordt het maximale E-peil 10 % strenger, dus vanaf 2014 geldt dan E54 i.p.v. E60.

Thermische isolatie-eisen

K-peil

Het K-peil is een maat voor de globale warmte-isolatie van het gebouw. Hoe lager het K-peil, hoe beter het gebouw geïsoleerd is. Het K-peil wordt niet alleen bepaald door de thermische isolatie, maar ook door de compactheid van het gebouw.

U- en R-waarden

Voor scheidingswanden zoals deuren, ramen, muren, vloer en dak worden maximale warmtedoorgangscoefficienten en minimale warmteweerstanden opgelegd. De warmtedoorgangscoefficienten zijn de U-waarden, de warmteweerstanden de R-waarden.

Soort glas	Isolatiewaarden U-waarde
Enkel glas	5,8
Dubbel glas	2,8
HR-glas	2
HR+	1,6 - 1,2
HR++	<1,1

Enkele warmtedoorgangscoefficienten van glas.
(bron: MilieuCentraal)

Eisen op het vlak van binnenklimaat

Ventilatie

De aard van het werk, de bestemming van het gebouw en de functie van elke afzonderlijke ruimte bepalen welke ventilatie-eisen er van toepassing zijn. Algemeen geldt: bij verbouwingen moet er in de droge ruimtes waar ramen vervangen worden een minimale toevoeropening voorzien worden en bij alle andere werkzaamheden wordt een volledig ventilatiesysteem geëist.

Oververhitting

Ook voor oververhitting wordt met een indicator gewerkt. Hier mag de drempelwaarde van 6500 Kh niet overschreden worden. Die eis is enkel van toepassing op woonentiteiten. Toch is het zinvol het risico op oververhitting ook in andere projecten te beperken. Oververhitting heeft namelijk ook een invloed op het E-peil. Als die te hoog is, wordt de koelbehoefte immers groter.

Vragen aan het VEA

Over isoleren, ventileren en de energieprestatie-eisen bestaan heel wat vragen en op de voorgaande pagina's werden ze nog niet allemaal beantwoord. Een aantal specifieke vragen voor het jeugdtoerisme hebben we gebundeld en voorgelegd aan Katrien De Baets, ingenieur-architect bij het Vlaams Energieagentschap (VEA). Voor antwoorden op bijkomende vragen kan je surfen naar www.energiesparen.be of bellen naar de Vlaamse Infolijn op het nummer 1700.

Voor bouwprojecten met stedenbouwkundige vergunningsaanvraag of melding gelden sinds januari 2014 nieuwe EPB-eisen. De bestemming jeugdverblijf is in de energieprestatie-eisen echter niet uitdrukkelijk geformuleerd. Waar vallen we onder?

Bij jeugdverblijven zal er een combinatie zijn van twee bestemmingen en moet het gebouw opgedeeld worden in twee subdossiers of twee EPB-eenheden. Enerzijds is er het collectief wonen zoals dit geldt bij het internaatdeel van een school of het verblijfsdeel van een kazerne en anderzijds een zone voor 'andere specifieke bestemming'. Een lijst van verschillende bestemmingen, ingedeeld in vijf subcategorieën, vind je in de energieprestatie-eisen.

Wat zijn de specifieke EPB-eisen voor het collectief wonen?

Voor dat deel gelden de eisen voor de bestemming wonen. Dit houdt in dat er een maximaal E-peil geldt van E60. Ook het maximum K-peil van K40 en de maximale U- en minimale R-waarden moeten gerespecteerd worden. De ventilatie-eisen zijn gebaseerd op de Belgische ventilatienorm BBN D50-001 voor residentiële ruimten. Als richtlijn geldt daar een minimum van 3,6 m³/h.m². Verder moet het oververhittingsrisico beperkt worden (de drempelwaarde van 6500Kh mag niet overschreden worden) en er moet een minimumaandeel zijn aan hernieuwbare energie. Tot slot mag de netto-energiebehoefte niet meer bedragen dan 70 kWh/m².

Wat bedoelt de wetgever met 'voorzien in hernieuwbare energie'? Volstaat een groen energiecontract?

Om aan de voorwaarde van hernieuwbare energie te voldoen, voorziet de wetgever twee mogelijkheden. Ofwel pas je één van volgende zes maatregelen toe: een zonneboiler, een pv-installatie, een warmtepomp, een biomassa-installatie, een aansluiting op een net voor stadsverwarming of -koeling of een participatie in een hernieuwbaar energieproject binnen de provincie. Bovendien moe-

ten de eerste vier systemen voldoen aan specifieke kwalitatieve voorwaarden zoals oriëntatie, rendement e.d. Ofwel gebruik je een combinatie van één of meerdere van bovenstaande systemen, zodat een productie van 10 kWh/m² of meer wordt behaald.

Voor gebouwen die niet aan bovenstaande voorwaarden voldoen, wordt het maximale E-peil 10 % verlaagd. Die gebouwen moeten voldoen aan maximum E54 i.p.v. E60. Dat kan bijv. door bijkomende isolatie te voorzien, een efficiëntere verwarmingsinstallatie te gebruiken, een ventilatiesysteem met warmteterugwinning en/of vraagsturing te installeren, luchtdichter te bouwen ...

Wat zijn de specifieke EPB-eisen voor de 'andere specifieke bestemmingen'?

De eisen voor de 'andere specifieke bestemming' zijn soepeler dan voor het collectief wonen. Toch gelden er ook hier maximale U-waarden, minimale R-waarden en een maximum K-peil. Een E-peil is er nog niet, maar zal er wellicht in 2015 wel komen.

De ventilatie-eisen van de 'andere specifieke bestemming' vallen voor de refter, de polyvalente ruimten e.d. onder de eisen voor niet-

residentiële ruimten en worden gebaseerd op Europese normen. Bij niet-residentiële ruimten wordt er vervolgens een onderscheid gemaakt tussen ruimten 'bestemd voor menselijke bezetting' en ruimten 'niet bestemd voor menselijke bezetting'.

Per ruimte 'bestemd voor menselijke bezetting' wordt een minimaal ontwerpdebiet opgelegd. Het minimumdebiet dat overeen-

komt met binnenluchtklasse IDA 3, bedraagt voor ruimten voor niet-rokers 22 m³/h persoon. Hiermee wil de overheid voor ruimtes waar een lage bezetting voorzien wordt, toch een aanvaardbare luchtkwaliteit garanderen.

In de ruimten 'niet bestemd voor menselijke bezetting' zijn de vereisten in verband met de verversing van lucht (m³/h.persoon) minder streng. In die ruimten kan bijvoorbeeld ook lucht doorstromen vanuit andere ruimten.

“Als je investeert in dakisolatie, dan is het een kleine extra inspanning om het dakvlak luchtdicht te maken.”

Er zijn 4 klassen:

- IDA 1** hoge luchtkwaliteit
- IDA 2** middelmatige luchtkwaliteit
- IDA 3** aanvaardbare luchtkwaliteit
- IDA 4** lage luchtkwaliteit

Wordt het onderscheid tussen het collectief wonen en de 'andere specifieke bestemmingen' altijd gemaakt?

Neen, er bestaat een uitzondering. Wanneer het deel met bestemming 'andere specifieke bestemming' een beschermd volume heeft dat kleiner is dan 800 m³, mag het samengenomen worden met een aangrenzend deel met bestemming 'wonen'. Dat vergemakkelijkt de berekeningen, maar dan gelden wel de eisen die horen bij bestemming wonen (bijv. E-peil geldt voor hele gebouw). In de ventilatie-eisen kan er wel nog altijd aangegeven worden dat sommige ruimten 'niet-residentiële ruimten' zijn. Daarvoor gelden dan ook de eisen voor niet-residentiële.

Is het altijd zinvol om oude gebouwen te isoleren of wordt er beter geïnvesteerd in nieuwbouw.

Nieuwbouw, herbouw of ontmanteling genieten op energetisch vlak altijd de voorkeur, maar daaraan hangt uiteraard een ander kostenplaatje. Dat kan dus moeilijk verplicht worden. Toch is de boodschap duidelijk: investeren in isolatie, ook in oudere gebouwen, is altijd zinvol om energie te besparen.

Waarin investeer je best eerst: het luchtdicht maken van het gebouw of isoleren?

Beide ingrepen zijn nauw met elkaar verbonden en hebben een sterke invloed op de energiefactuur. Als je investeert in dakisolatie, dan is het een kleine extra inspanning om het dakvlak luchtdicht te maken en naden af te plakken. Wat je dan niet mag vergeten, is de gecontroleerde ventilatie.

Moet je in gebouwen die niet luchtdicht zijn, ventilatietechnieken voorzien?

Als de EPB-regelgeving van toepassing is, is het verplicht, ook al is het gebouw niet luchtdicht. Als de regelgeving niet van toepassing is, is het zeker zinvol om ventilatietechnieken te voorzien, maar het wordt niet verplicht.

In veel sanitaire ruimtes werkt de ventilatie pas als er licht brandt en blijft ze daarna nog een tijdje doorwerken. Is dit ook een onderdeel van de vraaggestuurde systemen?

Neen, dergelijke systemen zijn plaatselijke ventilatoren. Die kunnen toegepast worden in een ventilatiesysteem A (natuurlijke aanvoer en natuurlijke afvoer). Dan mogen ze inderdaad niet permanent werken en moeten ze een voldoende nadraaitijd hebben. In die gevallen hoeft het ventilatorverbruik niet te worden meegeteld in het E-peil. Dergelijke systemen zijn niet vraaggestuurd. In een ventilatiesysteem C (natuurlijke aanvoer en mechanische afvoer) en D (volledig mechanisch) zijn dergelijke ventilatoren niet toegelaten. Bij die systemen moeten de ventilatoren permanent

Dakisolatie is de meest efficiënte vorm van isoleren.

Wie isoleert, moet tegelijk ook ventileren.

werken. Hierbij moet wel het ventilatorverbruik worden meegeteld in het E-peil. Bij die systemen kan je met vraagsturing werken waarbij er via sensoren ventilatoren tijdelijk sterker of minder sterk draaien, naargelang de bezetting van lokalen, CO2-niveau e.d.

Ventileren onder het systeem C en D vergt energie. Wat moet je doen als er in de midweek geen verhuur is en in het weekend wel? Moet je dan de ventilatie voortdurend opzetten of is dat dan niet nodig?

De mechanische aan- en/of afvoeren moeten permanent werken en mogen niet onderbroken worden door manuele of automatische voorzieningen die eigen zijn aan het ventilatiesysteem. Een aan/uitknop, tijds- of andere regelingen worden niet toegestaan. De ventilatoren kunnen wel uitgerust worden met een regelsysteem, bijv. op basis van aanwezigheid, CO2, relatieve vochtigheid ... dat het debiet doet verminderen. De ventilatoren volledig uitschakelen is opnieuw verboden.

Geldt het verplicht ventileren ook wanneer er bij brand gevraagd wordt om ramen en deuren gesloten te houden?

Neen, dan mag er wel van afgeweken worden en mogen ventilatoren uitgeschakeld worden.

In jeugdverblijven moet er vaak gecompartmenteerd worden voor de brandveiligheid. Hiervoor worden branddeuren gebruikt waarin geen roosters geplaatst kunnen worden. Kan je dan werken met een natuurlijke aan- en afvoer?

Jawel, er bestaan voor de natuurlijke aan- en afvoer brandwerende ventilatieroosters waarbij schuim opzwellt bij brand, wat de doorstroomopeningen afdicht.

Moet het systeem van mechanische aan- en afvoer niet aangesloten worden op de brandmeldinstallatie, zodat er geen extra zuurstof wordt aangevoerd bij brand?

De regelgeving legt daarover niets vast. De ventilatie moet uitgerust worden naargelang de voorschriften van de plaatselijke brandweer, opgelegd voor het verkrijgen van een stedenbouwkundige vergunning.

In jeugdverblijven zijn er veel bewegingen van binnen naar buiten en omgekeerd. Deuren worden daarbij frequent en soms lange tijd geopend. Bovendien worden de deuren niet altijd door de laatste gesloten. Is dat combineerbaar met ventilatietechnieken?

Over het openen van ramen en deuren bestaan heel wat misverstanden, maar in de praktijk geldt op dit vlak geen enkele beperking. Ramen en deuren mogen dus nog geopend worden. Meer nog, in bepaalde gevallen is het zelfs gewenst, bijv. na een feestje of na schilderwerken.

Als je ramen en deuren opent, komt er verse en koude lucht binnen. Dat volume verse lucht moet worden opgewarmd, dus zeker in de winterperiode probeer je dit best zo veel mogelijk te beperken.

Het openen van ramen en deuren heeft uiteraard ook een invloed op het ventilatiesysteem. Het zal op die momenten niet 100 % werken zoals het bedoeld is. Zo zal de verwachte warmteterugwinning bij een systeem D in de periode van het openzetten niet worden gerealiseerd.

In jeugdverblijven liggen de refter, het sanitair blok, de diverse slaapzalen, de dagzalen en grotere overdekte ruimtes vaak onder hetzelfde dak. Soms zijn die ruimtes verwarmd, soms niet. Alles is bovendien verbonden met binnendeuren die opnieuw intens gebruikt worden en soms niet volledig worden afgesloten. Welke invloed heeft dat allemaal op de EPB-waarden?

De EPB-regelgeving houdt rekening met standaardomstandigheden. De resultaten die daar behaald worden, worden afgetoetst aan de geldende eisen. Het specifieke gebruik van de ruimtes wordt niet verrekend, maar dit zal in dergelijke situaties uiteraard wel een invloed hebben op de energiefactuur en het binnenklimaat.

In sommige ruimtes is het heel warm in de zomer en heel koud in de winter, omdat de thermostaat in een andere ruimte staat, waar de zon een heel andere inval heeft en waar de temperaturen minder extreem zijn. Kan ventilatie hier een oplossing bieden?

Ventilatie mag niet gezien worden als oplossing daarvoor. Er zijn allerhande oplossingen om dit probleem aan te pakken (uit te werken in een verwarmingsstudie met warmteverliesberekening per ruimte). Eén ervan is bijv. in elke ruimte een thermostatische kraan voorzien op de radiatoren. Zo kan de warmtebehoefte per ruimte geregeld en bijgestuurd worden.

Meer info en extra documenten kan je raadplegen op onze website www.cjt.be/ondersteuning/isoleren-ventileren.

De interne luchtstroom van de droge > naar de natte ruimtes gebeurt altijd via roosters in of spleten onder de binnendeuren.

Wet op de overheidsopdrachten... (n)iets voor jeugdverblijven?

Sinds 1 juli 2013 is de vernieuwde wetgeving op de overheidsopdrachten van kracht. Hoewel de meeste jeugdverblijven geen "overheid" zijn, is één van de grote vernieuwingen dat het toepassingsgebied van de wet werd verruimd. Een vereniging moet aan een paar voorwaarden voldoen, maar in de praktijk volstaat de voorwaarde dat de vereniging in hoofdzaak gefinancierd wordt met overheidsmiddelen (zie kader). Als een vereniging voor minstens 50 % van haar middelen overheidssubsidies krijgt voor werking en/of personeel, valt ze onder deze wetgeving. In de praktijk hebben de meeste jeugdverblijven voldoende eigen inkomsten via verhuur, waardoor de 50 %-grens maar zelden wordt bereikt.

Let op: overheid wordt ruim geïnterpreteerd. Gemeentelijke, provinciale, Vlaamse, federale of Europese subsidies moeten worden samengeteld. Ook 'lokale feitelijke verenigingen' zonder rechtspersoonlijkheid kunnen onder deze wetgeving vallen als de zogenaamde 'moederentiteit' aan de voorwaarden ervan voldoet. De meeste grote landelijk erkende jeugdverenigingskoepels vallen echter buiten deze wetgeving, omdat ze niet voldoen aan het criterium van de 50 %. Daarnaast moet je ook opletten dat je als vzw voor één bepaald project niet onder deze norm valt. Stel dat je vzw een nieuw jeugdbewegingslokaal wil bouwen. Via de gemeente wordt dit voor bijv. 30 % betaald en ook via Toerisme Vlaanderen krijg je voor 40 % van de gemaakte kosten subsidies. In dit geval is de wet op de overheidsopdrachten van toepassing.

Wat betekent dit nu, mocht je onder deze wetgeving vallen? Veel heeft te maken met de grootte van het bedrag van de opdracht. Er zijn een aantal drempels ingebouwd.

1. Opdrachten tot 8 500 euro (exclusief btw): aanvaarde factuur
Je bent niet verplicht een bestek op te maken of officiële offertes op te vragen, maar je moet wel de markt laten spelen. Een eenvoudig mailtje naar 3 à 5 leveranciers volstaat hier dus. De aanvaarde factuur mag er wel niet toe leiden dat je je altijd tot dezelfde deelnemer richt, je moet de mededinging in de tijd spreiden. Ook mag je een opdracht niet in stukken knippen, om zo onder het grensbedrag te gaan.

2. Opdrachten tot 85 000 euro: onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking

Je vraagt een offerte op bij minstens 3 leveranciers. Het is niet verplicht een bestek op te maken, maar om een goede vergelijking te maken is het wel aangewezen. Ook is het aan te raden om criteria in je bestek te plaatsen op basis waarvan je kiest (bijv. leveringstermijn, service na verkoop ...). Op basis van deze criteria maak je een rangschikking en kan je met de verschillende leveranciers onderhandelen. Na deze onderhandelingen maak je een keuze.

3. Leveringen en diensten tot 200 000 euro of werken tot 600 000 euro: onderhandelingsprocedure met bekendmaking

Het opmaken van een bestek en gunningscriteria is verplicht. Er is een verplichte nationale bekendmaking via een website (e-notification). Je bent verplicht in dit geval de goedkoopste indiener te nemen.

4. Alle opdrachten boven deze bedragen: aanbesteding of offerteaanvraag

Er bestaan formele procedures in één of twee stappen. In zo'n geval laat je je best bijstaan door een architect die vertrouwd is met dit systeem. Ook hier heb je weinig keuze van uitvoerder en is vooral de prijs doorslaggevend.

De meeste jeugdverblijven zullen gelukkig zelden of nooit te maken hebben met deze wetgeving. Enkel bij grotere bouwdoosiers met veel subsidies kan deze wetgeving van toepassing zijn. Mocht je toch twijfelen, dan kan je terecht op de zeer handige webtool die je in een paar muisklikken uitsluitend geeft of de wet van toepassing is: www.deverenigdeverenigingen.be/oo.

Meer info op www.bestuurszaken.be/overheidsopdrachten. Modeldocumenten vind je op www.aigon.be/Infovoorontwerpers/modeldocumenten.aspx.

Bronnen: www.sociare.be, VSKO en het Kenniscentrum Overheidsopdrachten Stad Gent.

MOET MIJN ORGANISATIE DE WET OP OVERHEIDSOPDRACHTEN TOEPASSEN?

Artikel 2 (catch-allbepaling) van de wet op de overheidsopdrachten bepaalt het toepassingsgebied. Je organisatie is een 'aanbestedende overheid' als ze aan deze drie voorwaarden voldoet:

1. Ze voorziet in een algemeen belang. Noch de oprichtingswijze, noch het privaatrechtelijk statuut (vzw, vennootschap ...) is van belang.
2. Ze heeft rechtspersoonlijkheid of ze voldoet als feitelijke vereniging aan de twee andere voorwaarden en hangt af van een vzw die aan alle drie de voorwaarden voldoet

3. Er is sprake van 'bijzondere overheidsinvloed', dat is het geval

- als de werkzaamheden in hoofdzaak gefinancierd worden door overheden, of
- als het beheer van de vereniging onderworpen is aan het toezicht van overheden, of
- als de leden van de directie, van de raad van bestuur of van de raad van toezicht voor meer dan de helft aangegeven worden door overheden

HUIS IN DE KIJKER

Kamphuis Vierwinden - opvolging verzekerd?

Langs de Turnhoutsebaan in Oostmalle ligt Kamphuis Vierwinden. Een type B-jeugdverblijf dat in de zomermaanden onderdak biedt aan 100 personen. In de weekends en andere vakantieperiodes wordt de capaciteit beperkt tot 30 personen. De aangeboden formule is zelfkook. Opvallend: enkel groepen met leeftijdscategorieën tot 14 jaar worden toegelaten. De grootste troeven van het jeugdverblijf zijn de verschillende dagzalen en de grote buitenruimte. Kortom, een geschikte locatie voor een geslaagd kamp.

zijn verhaal. "Er waren twee gebouwen: een boswachtershuis en een periodiek zomer- en winterverblijf."

"Als kind heb ik er nooit gewoond", schetst Hubert de geschiedenis. "Tijdens de oorlog logeerden er enkele officieren en werd er met steun van het Nationaal Werk Kinderwelzijn opvang voorzien voor een 25-tal zwakke kleuters uit steden. Mijn moeder stond aan de leiding van dit privé-initiatief. Ook na de oorlog bleef dit initiatief nog lange tijd bestaan."

"In 1955 stierf mijn vader en het park met beide gebouwen werd mijn erfdeel," gaat Hubert verder. "Ik ging er wonen en in 1957 richtte ik het domein in als speeltuin waar scholen en families uit Malle en ruimere omgeving een volledige dag konden verblijven. De speeltuin was afgescheiden van de gebouwen die pas begin de jaren zestig werden ingericht als kamp- of bivakhuis. Dit gebeurde na contact met de toenmalige leiding van CJT. Er werd een vzw opgericht en de inkomsten van de

EEN RIJKE GESCHIEDENIS

"Mijn vader erfde dit domein van zijn nonkels in 1939", start Hubert Degroux

'T PELTERKE PRAKTISCH

Adres: Turnhoutsebaan 117, 2390 Malle

Erkenning: type B

Totale oppervlakte: 30 000 m²

Capaciteit: 100

Formule: zelfkook

Website: geen

speeltuin, bestaande uit inkom en barinkomsten, werden geïnvesteerd in het jeugdverblijf.”

Toenemende regelgeving zette het concept echter onder druk. “Het kb op de speeltoestellen betekende in 2002 het einde van de speeltuin en ook voor het jeugdverblijf zag het er niet altijd even rooskleurig uit”, weet Hubert. Toch kwam het voor het jeugdverblijf uiteindelijk goed.

88 JAAR JONG

Vandaag woont Hubert in een gedeelte van het jeugdverblijf en onderhoudt hij samen met zijn buur het jeugdverblijf en volledige domein. Een mooie prestatie voor iemand van 88 jaar.

“Ik heb geen kinderen, opvolging heb ik dus niet”, legt Hubert zijn situatie uit. “Daarom was ik op zoek naar overnemers van het jeugdverblijf. Ik klopte bij diverse organisaties aan die nauw verbonden waren met het jeugdtoerisme, maar dat leverde niets op. Daarna ben ik gaan aankloppen bij Lex Vorrsselmans, directeur bijzondere jeugdbijstand bij vzw Ter Loke. Daar had ik meer succes.”

ONDERZOEKSFASE

“We willen het kamphuis in de toekomst graag verder uitbaten”, begint Lex zijn verhaal. “Maar we mogen het vel van de beer niet verkopen voor hij geschoten is. Het juridische luik van de schenking is nog niet volledig afgerond en ook de raad van bestuur van de vzw moet nog zijn toestemming geven. Bovendien moet de financiële haalbaarheid onderzocht worden en moet er voor een deel van onze plannen door de gemeente nog een RUP worden opgemaakt.”

“Als de juridische procedure afgesloten is met een ‘machtiging’ van de overheid om de schenking in ontvangst te nemen, wordt de vzw naakte eigenaar. Hubert Degroux blijft vruchtgebruiker”, gaat Lex verder. “Dit wil zeggen dat Hubert hier blijft wonen en het jeugdverblijf gewoon verder uitbaat. Wij lopen met hem mee bij de start en afronding van de kampen en staan als het ware klaar in de coulissen om de taken van Hubert over te nemen als het om bepaalde redenen niet meer kan.”

“Dat iemand mijn taken kan overnemen, is voor mij een zekere geruststelling”, vult Hubert aan. “Wat als ik plotseling naar het ziekenhuis moet? Groepen die gereserveerd hebben – en ik heb boekingen tot 2016 – mogen in zo’n geval toch niet zomaar aan hun lot worden overgelaten?”

DE TOEKOMSTPLANNEN

“Als de schenking rond is, willen we op het domein in eerste instantie een gebouw optrekken voor jongeren die er verblijven met overnach-

tingen of enkel ’s avonds en in vakanties komen voor dagbegeleiding”, licht Lex de plannen toe. “Hubert heeft geen bezwaar en ook de gemeente is onze plannen genegen, al moet via een RUP de bestemming van een deel van de gronden wel nog wijzigen van dag- naar verblijfsrecreatie. Maar het ziet er positief uit.”

Op de vraag of het jeugdverblijf in de toekomst ook geen voorziening voor bijzondere jeugdzorg wordt, is Lex duidelijk. “Als ex-vrijwilliger bij Chiro en Kazou draag ik het jeugdwerk een warm hart toe. Het zou zonde zijn als deze kampplaats met zijn grote open ruimte en bos op het domein zelf, zou verdwijnen. We hopen dus dat Hubert het jeugdverblijf nog lang kan uitbaten en dat wij daarna het werk gewoon kunnen verder zetten.”

DE VISIE VAN VZW TER LOKE

Dat een voorziening bijzondere jeugdzorg een jeugdverblijf wil uitbaten en daarbij ook zijn doelgroep wil betrekken, is bijzonder. “Als vzw willen we de jongeren van de bijzondere jeugdzorg verspreiden op diverse domeinen, liefst gecombineerd met een andere functie. Dat biedt o.m. mogelijkheden naar een zinvolle dagbesteding. Als voorbeeld geef ik De Want, een residentiële voorziening gelegen naast een woonzorgcentrum waar jongeren regelmatig activiteiten doen voor en met de ouderen.”

“Wel, een gelijkaardige concept willen we uitwerken rond het jeugdverblijf”, motiveert Lex de keuze. “Jongeren die op het domein van Kamphuis Vierwinden verblijven, kunnen helpen bij het onderhoud van het domein en het jeugdverblijf. Zo ontstaat een win-win situatie voor het jeugdverblijf en vzw Ter Loke.”

En zo ziet Lex in de kantlijn nog een voordeel. “De diverse dagzalen kunnen in de week door onze vzw gebruikt worden als overleg-, vergader- of ontspanningsruimte.”

HET FINANCIËLE LUIK

Hoewel het jeugdverblijf in goede staat is en de jeugdverenigen enthousiast zijn over de kampplaats, maakt Lex nog één kanttekening als goede huisvader. “Alle plannen met het jeugdverblijf staan of vallen met de rendabiliteit van de uitbating. Daarom zal er in de toekomst, bij de overname van de activiteiten, nog een haalbaarheidsstudie uitgevoerd worden. Dit om te vermijden dat voor de financiering van het jeugdverblijf subsidies uit de vzw moeten aangesproken worden die de overheid verleent voor andere doeleinden. Als we een haalbare formule vinden – wat ik wel vermoed – dan zet vzw Ter Loke het verhaal van dik zestig jaar Kamphuis Vierwinden gewoon verder.”

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

ONDERSTEUNING

... LAAT JE STEM HOREN

Heel wat regelgeving heeft rechtstreeks of onrechtstreeks een weerslag op jeugdtoerisme. Als hieraan wordt gesleuteld, tracht CJT Ondersteuning op de eerste rij te zitten. In HuisWerk belichten we telkens de actualiteit van ons vertegenwoordigingswerk.

Een nieuwe toekomst voor sociaal toerisme?

Zoals we reeds schreven op dezelfde pagina, maar dan in HuisWerk 33, houdt Toerisme Vlaanderen momenteel een grondige denkoefening over de toekomst van het sociaal toerisme. Bedoeling is om dit voorjaar een pak mensen te betrekken in een "participatief proces" en zo tot een gedragen visie te komen.

Half maart werden over heel Vlaanderen een aantal focusgroepen gehouden, waarin 85 deelnemers (uit de sector van het sociaal toerisme, maar ook uit andere sectoren zoals het commerciële toerisme, welzijn en jeugd) discussieerden over wat sociaal toerisme onderscheidt van zijn commerciële broertje. Begin april vond dan een tweedaagse plaats met een 50-tal deelnemers. Er werd overeenstemming bereikt over een nieuw begrippenkader. Sociaal toerisme zou dan als volgt kunnen omschreven worden:

"Sociaal toerisme heeft de ambitie om in de vakantieketen alle drempels die een individu/groep niet op eigen kracht kan overwinnen, weg te werken. Hiervoor is samenwerking noodzakelijk tussen partners die werken vanuit een maatschappelijk verantwoorde visie."

Of jeugdtoerisme in al zijn huidige vormen dan nog onder sociaal toerisme valt, is momenteel nog niet voor iedereen duidelijk. Dit hangt vooral af van hoe ruim het begrip "drempels" wordt geïnterpreteerd. Dit zullen we de komende weken verder moeten uitklaren.

Daarnaast werden een aantal concrete ambities geformuleerd die het sociaal toerisme de komende jaren moeten versterken. De belangrijkste zijn:

- Hoe vergroten we het maatschappelijk draagvlak voor het recht op vakantie voor iedereen?
- Hoe kunnen we het imago van de sector van het sociaal toerisme optimaliseren?
- Hoe kunnen we samenwerking uitbouwen met complementaire en potentiële partners en/of beleid?
- Hoe kunnen we professionaliseren en kennis delen door de uitbouw van een kennisplatform?
- Hoe zorgen we er voor dat het sociaal toerisme meer buitenlanders aantrekt?

- Welke plaats geven we maatschappelijk verantwoord ondernemen en duurzaamheid?
- Hoe kunnen we de aanbodzijde ruimer maken dan het huidige aanbod?
- Hoe zorgen we voor voldoende omkadering, zodat elke vakantie een succeservaring wordt?
- Is het beter om kansengroepen apart aan vakantie te laten participeren, dan wel te integreren in het "reguliere" aanbod?

Bedoeling is om binnenkort het geheel verder uit te werken via een aantal tijdelijke werkgroepen. Ten laatste voor de start van de zomervakantie wil Toerisme Vlaanderen dan het nieuwe toekomstbeeld kunnen voorstellen.

Speel je ons graag nog je mening door over één van deze onderwerpen of word je graag nog betrokken in dit proces, laat ons dan snel iets weten via ondersteuning@cjt.be of 09/210.75.75.

Op de tweedaagse van begin april gingen een 50-tal deelnemers op zoek naar een nieuw begrippenkader voor het sociaal toerisme.

VRAAG HET AAN ...

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

ONDERSTEUNING

Elk kwartaal krijgen we tientallen vragen van uitbaters over uiteenlopende thema's. In HuisWerk maken we telkens een beknopte bloemlezing van vragen en antwoorden die ook voor andere uitbaters interessant kunnen zijn.

Ons gebouw is niet volledig toegankelijk voor rolstoelgebruikers. Levert dit problemen op voor een erkenningsaanvraag?

Neen, toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers is geen verplicht criterium voor erkenning door Toerisme Vlaanderen. Wel legt het decreet 'toerisme voor allen' een gratis toegankelijkheidsdoorlichting op, met de resultaten hiervan ben je vrij om te doen wat je wilt. Een toegankelijkheidsbureau aangesteld door Toerisme Vlaanderen, neemt hiervoor contact met je op.

Anders ligt het bij vergunningsplichtige bouwwerken of bij de aanvraag van infrastructuursubsidies. Dan worden meestal wel toegankelijkheidseisen opgelegd, resp. door de dienst stedenbouw en door Toerisme Vlaanderen.

Meer info op www.cjt.be/ondersteuning/toegankelijkheid.

Veel kookploegen klagen over de aluminiumpotten en zeggen dat deze verboden zijn. Klopt dat?

Aluminiumpotten mogen nog gebruikt worden, in die mate dat ze nog "gaaf" zijn. Van zodra de potten onderaan zwarte punten of beschadigingen vertonen, kunnen ze toxische stoffen vrijgeven en kunnen ze een gevaar opleveren voor de gezondheid. Systematisch vervangen is niet verplicht, maar indien een pot niet langer ok is, kan je deze best vervangen door een inox exemplaar.

We hadden voorbij maand geen overnachtingen en ik heb dit zo ingegeven in de statistiekenmodule op www.jeugdverblijven.be. Ik ontvang nu een dag later een leeg csv-bestand. Moet ik dit dan nog doorsturen naar FOD Economie?

In een maand zonder overnachtingen is het perfect normaal dat je een leeg csv-bestand ontvangt, de dag nadat je de cijfers hebt ingegeven in de statistiekenmodule. Door dit leeg bestand te versturen naar info.toerisme@economie.fgov.be of op te laden op de webtoepassing van FOD Economie, geef je aan dat er geen groepen hebben overnacht de voorbij maand. Het is echter wel belangrijk dat dit bestand wordt doorgestuurd of opgeladen, anders weet men bij FOD Economie niet dat er geen overnachtingen hebben plaatsgevonden.

Zijn er wettelijke verplichtingen verbonden aan de EHBO-koffer van een jeugdverblijfcentrum?

Aan de werking van een jeugdverblijfcentrum op zich hangt geen verplichting vast om EHBO-materiaal aan te bieden. Dat is echter wel het geval als het jeugdverblijfcentrum personeel tewerkstelt. Dan is nl. het ARAB (Algemeen Reglement voor ArbeidsBescherming) van toepassing. Meer info vind je via volgende link: <http://meta.fgov.be/defaultTab.aspx?id=563>. Sowieso is het afgeraden om medicijnen in de koffer te steken, zelfs indien deze zonder medisch voorschrift verkrijgbaar zijn.

NIEUWSFLASH

JEUGDVERBLIJVEN.BE IN EEN NIEUW KLEEDJE

De komende maanden ondergaat de website www.jeugdverblijven.be een grondige opknapbeurt. De belangrijkste aanpassing is het toevoegen van de Vlaamse jeugdkampeertreinen. Daardoor zal www.jeugdverblijven.be, voor jeugdgroepen op zoek naar een geschikte overnachtingsplaats, het volledige overzicht bevatten van alle jeugdlogies in Vlaanderen, zowel gebouwen als kampeertreinen.

De huidige website dateert bovendien van 2007 en in de computerwereld is dat de prehistorie. We hebben daarom beslist om nog een aantal andere aanpassingen door te voeren:

- Vandaag is de website enkel handig te bezoeken en te bekijken op een groter beeldscherm (laptop of desktop). We maken de lay-out ook geschikt voor smartphone en tablet.
- De zoekfunctie wordt niet alleen overzichtelijker gemaakt, we verfijnen ook de zoekcriteria en -resultaten.
- We voorzien nog extra ruimte om bezoekers te informeren: uiteraard voor de nieuwe categorie jeugdkampeertreinen, maar ook voor jeugdverblijven die samen met het gebouw een stuk bijhorende tentengrond verhuren.
- Bij de gehanteerde tarieven voorzien we ruimte om jeugdgroepen ook zicht te geven op de te verwachten energiekost.
- Het gastenboek wordt vandaag weinig gebruikt door jeugdgroepen. We hopen dit te verhelpen, o.a. door bijdrages door groepen zichtbaarder te maken.
- Vandaag bestaat enkel een Nederlandstalige versie van de website. Jeugdverblijfcentra en jeugdkampeertreinen die dit wensen, willen we ook in andere talen (Frans, Engels en Duits) kunnen tonen.
- We integreren Google Maps op onze website.
- De website heeft vandaag een heel sobere, zelfs wat saaie vormgeving. Dit willen we verfrissen.

Momenteel worden de nodige voorbereidingen getroffen. In de loop van juni starten we met het contacteren van de uitbaters om hun gegevens te vervolledigen. We doen dit eerst bij de uitbaters van de jeugdkampeertreinen, die nieuw zijn op onze website. Gelukkig krijgen we wel de gegevens doorgespeeld van De Ambrassade (beheerder van www.opkamp.be), zodat noch de uitbaters noch CJT van nul moeten beginnen. De Vlaamse jeugdkampeertreinen zullen dan na de zomer enkel nog te bekijken vallen op www.jeugdverblijven.be.

ALLES WETEN OVER FISCALITEIT VOOR JEUGDVERBLIJFCENTRA

De komende maanden Fiscaliteit in België is behoorlijk complex en dat is helemaal niet anders als we dit toepassen op jeugdverblijfcentra. De grote lijnen mogen dan min of meer duidelijk zijn, voor sommige specifieke gevallen liggen de antwoorden niet meteen voor het grijpen. Daarom organiseert CJT een vormingsmoment waar we op zo veel mogelijk vragen een antwoord trachten te geven. Daarvoor nemen we twee specialisten onder de arm: Luc Demeyere (advocaat en gastdocent aan de Hogeschool Gent in de masteropleiding accountancy en fiscaliteit) en Stefaan Tuytten (senior consultant social profit).

Tijdens het vormingsmoment houden we de voormiddag vrij voor een uiteenzetting over btw door Luc Demeyere. In principe zijn jeugdverblijfcentra vrijgesteld van btw, maar waar zitten er addertjes onder het gras?

In de namiddag splitsen we de deelnemers op. Particulieren en zelfstandigen krijgen door Luc Demeyere uitgelegd hoe ze een correcte aangifte kunnen doen voor hun personenbelasting.

Vzw's worden wegwijs gemaakt door Stefaan Tuytten. Hij legt het verschil uit tussen rechtspersonenbelasting en vennootschapsbelasting. Wanneer worden meerwaarde en huurinkomsten belast via de rechtspersonenbelasting? Hoe doe je een aangifte? Daarnaast is er ook aandacht voor de patrimoniumtaks en de fiches voor vrijwilligers: welke kosten dienen te worden aangegeven?

's Middags voorzien we uiteraard iets lekkers om te eten.

Het vormingsmoment vindt twee maal plaats. Op zaterdag 17 mei ontvangen we de Oost- en West-Vlamingen in Deinze. De anderen zijn welkom op zaterdag 7 juni in Leuven.

Een uitnodiging met meer concrete info wordt eind april verspreid naar alle uitbaters. Meer info eveneens op onze website www.cjt.be/ ondersteuning/vorming.

NIEUWE WEBSITES

Op www.milieukoopwijzer.be vinden grootverbruikers een handige gids om milieuvriendelijke producten en leveranciers te vinden. Bond Beter Leefmilieu, beheerder van de website, stak de Milieukoopwijzer in een nagelnieuw jasje. Op de vernieuwde website staat de productendatabank centraal en is er een zoekfunctie toegevoegd.

Wie op zoek is naar lokale streekproducten, kon in het verleden al terecht op www.fermweb.be. Sinds kort is er ook een nieuwe website die hiervoor kan geraadpleegd worden: www.rechtvanbijdeboer.be.

HUIS WERK 35

BETER EEN GOEDE BUUR DAN EEN VERRE VRIEND

Met de kampencampagne "Hallo, ça va?" willen de jeugdbewegingskoepels hun groepen aanmoedigen om in dialoog te gaan met de burens waar ze op kamp zijn. Op kamp gaan is voor honderdduizenden kinderen en jongeren immers het hoogtepunt van de zomer. Samen willen de koepels er voor zorgen dat al hun groepen met open armen ontvangen worden. Daarom vragen ze respect voor elkaar, voor de natuur en voor de burens. Als er afspraken zijn en duidelijk is wie de contactpersoon is, kunnen al heel wat problemen vermeden worden.

Aan de kampeigenaars wordt gevraagd:

- om de boodschap van deze campagne mee te ondersteunen door groepen en burens te motiveren met elkaar in dialoog te gaan,
- om gevoeligheden en aandachtspunten van de buurt te communiceren aan de groep (liefst bij ondertekening van het contract én nogmaals bij aankomst), zodat groepen hiermee rekening kunnen houden,
- om de affiche (zie HuisWerk middenin) op te hangen in het jeugdverblijfcentrum, als extra herinnering voor de groepen die binnenkort op kamp komen,
- bij problemen contact op te nemen met CJT of één van de jeugdbewegingskoepels (contactgegevens: zie www.cjt.be/ondersteuning/problemenmetgroepen).

Deze kampencampagne is een initiatief van Chirojeugd Vlaanderen, Scouts en Gidsen Vlaanderen, KLJ en De Ambrassade en ze wordt ondersteund door KSJ-KSA-VKSJ, JNM, IJD, Jeugd Rode Kruis en FOS Open Scouting.

Meer informatie over de campagne vind je op www.respectopkamp.be.

In juli verschijnt HuisWerk 35. In het dossier staan we stil rond klachtenbehandeling. Waar komen klachten vandaan, welke soorten klachten bestaan er en hoe ga je daar best mee om?

Burens, uitbaters en jeugdgroepen, allemaal hebben ze wel eens reden tot klagen. Slechte of vuile infrastructuur, overlast, problemen bij de afrekening ... Waarom kunnen we die klachten niet volledig uitsluiten? Waarom klaagt groep A wel en groep B niet? Waar kunnen groepen, burens en uitbaters terecht met hun klacht? En wat is de impact van één of meerdere klachten?

Op die en nog veel andere vragen geven we graag een antwoord in ons volgende dossier.

Heb je zelf nog goede suggesties of tips of wil je reageren op dit thema, dan kan dat via het forum van www.cjt.be/ondersteuning of door te mailen naar ondersteuning@cjt.be. Zo wordt HuisWerk niet alleen een magazine voor uitbaters, maar ook door uitbaters.

Wie trouwens iets extra wil doen, is steeds welkom op de redactievergadering van HuisWerk. We komen ongeveer tweemaandelijks samen. Geïnteresseerden kunnen contact opnemen via ondersteuning@cjt.be of tel. 09/210.57.75.

Adreswijziging

HuisWerk is een gratis magazine en dat willen we graag zo houden. Je kan daar bij helpen door ons adressenbestand up-to-date te houden. Zo zijn wij er zeker van dat ons nummer bij de juiste persoon terechtkomt.

Voor jeugdverblijfcentra is het adressenbestand rechtstreeks gelinkt aan de databank van www.jeugdverblijven.be. HuisWerk wordt opgestuurd naar de verantwoordelijke algemene communicatie. Via je persoonlijke login en wachtwoord kan je de contactgegevens van je jeugdverblijf rechtstreeks aanpassen. Als dit niet lukt, kan je ons ook bereiken via ondersteuning@cjt.be of tel. 09/210.57.75.

Voor kampeerterrainen kan je de gegevens wijzigen via de databank van www.opkamp.be. Mocht je hierrond problemen ondervinden, dan neem je contact op met De Ambrassade (toon.luypaert@ambrassade.be of tel. 02/551.13.79).

AGENDA

In deze agenda willen we alle data van vormingsmomenten, ontmoetingen, indiendata voor erkenning en subsidiëring, ... opnemen die interessant kunnen zijn voor uitbaters. Ook hiervoor staat onze redactie open voor suggesties. Mail die gerust door naar ondersteuning@cjt.be!

30 APRIL 2014

Indiendatum voor aanvragen subsidie toeleiding van kansengroepen 2014 (binnen het decreet 'toerisme voor allen')

Vanaf 2014 kunnen jeugdverblijfcentra een subsidie aanvragen voor toeleiding van kansengroepen. Met kansengroepen wordt bedoeld: personen in armoede en gezinnen met kinderen. Bijzonder is dat subsidies enkel kunnen worden ingediend in samenwerking met sociale reisbemiddelingskantoren en/of lidorganisaties van het Steunpunt Vakantieparticipatie.

Meer info op www.cjt.be/ondersteuning/toeleidingssubsidie.

17 MEI EN 7 JUNI 2014

Vorming "fiscaliteit"

Dit voorjaar trekken we twee zaterdagen uit om uitbaters te informeren over fiscaliteit. Zaterdag 17 mei zijn we te gast in Deinze, drie weken later (op 7 juni) strijken we met hetzelfde programma neer in Leuven. Meer info op pagina 18 of op www.cjt.be/ondersteuning/vorming.

30 JUNI 2014

Indiendatum voor Groene Sleutel 2015

Wie vandaag reeds over een Groene Sleutel beschikt, hoeft geen stappen te ondernemen. Tenzij je de overeenkomst met Bond Beter Leefmilieu opzegt, word je automatisch kandidaat om het ecolabel ook in 2015 te behalen.

Nieuwe kandidaten kunnen tot 30 juni 2014 hun aanvraag insturen. Meer info op www.groenesleutel.be.

1 JULI 2014

Indiendatum voor financiële verslagen 2013 infrastructuursubsidie en/of animatiesubsidie (binnen het decreet 'toerisme voor allen')

De jeugdverblijfcentra aan wie de laatste schijf van (infrastructuur- of animatie)subsidies reeds is uitbetaald, moeten een financieel verslag van hun centrum indienen bij Toerisme Vlaanderen. Daarin moet je vooral de gekregen subsidies en de financiële resultaten van het voorbije kalenderjaar verantwoorden. Projecten waarvoor de toegekende subsidie niet hoger was dan 2 000 euro, zijn vrijgesteld van deze verplichting.

Particulieren kunnen hiervoor gebruik maken van een eenvoudig formulier (op te vragen bij Toerisme Vlaanderen), vzw's kunnen het financieel verslag van de vzw indienen.

Centrum voor Jeugdtoerisme^{vzw}

Bergstraat 16
9820 Merelbeke

www.cjt.be

Heel wat extra gegevens (voorwaarden, formulieren e.d.) vind je terug op onze website www.cjt.be/ondersteuning.